

РІШЕННЯ РАЗОВОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ ДФ 36.053.024 ПРО ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 36.053.024 Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Дрогобич, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії **Мафтії Анні-Любові Валеріївні** з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 033 Філософія на підставі публічного захисту дисертації «**Філософська аналітика мистецтва як культурологічної діагностики і антропологічного свідчення соціальної ситуації**» 29 січня 2025 року.

Мафтії Анна-Любов Валеріївна, 1997 року народження, громадянка України, освіта вища. 2019 року закінчила Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, спеціальність 033 «Філософія», здобувши кваліфікацію «Філософ. Викладач філософських, культурологічних та соціальних дисциплін».

З 2020 по 2024 рік навчалася в аспірантурі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка за спеціальністю 033 Філософія.

Здобувачка має 6 друкованих наукових праць за темою дисертації, з них: 3 статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б», 3 – у збірниках матеріалів доповідей на науково-практичних конференціях.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Мафтії А.-Л. Місце і роль мистецтва в історичному розвитку людини і людства: гегельянські варіації. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 38. С. 19–23.
2. Мафтії А.-Л. Концептуальне мистецтво: мистецтво після філософії чи мистецтво як філософія. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія «Філософія». 2023. № 47. С. 98–114.
3. Мафтії А.-Л. Філософія мовою кіно: творчість Мікеланжело Антоніоні в контексті візуалізації категорій екзистенціалізму. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2023. № 43. С. 65–70.

Статті у збірниках матеріалів доповідей на науково-практичних конференціях:

4. Мафтії А.-Л. Відчуження як інструмент діагностики сучасної антропологічної ситуації. Роль філософських дискурсів в аналітиці проблем сучасності : *Матеріали звітної наукової конференції викладачів та аспірантів кафедри філософії імені професора Валерія Григоровича Скотного Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* (м. Дрогобич, 2021). Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ імені Івана Франка. 2021. С. 90–100.

5. Мафтії А.-Л. Світ спіймав мене, але не втримав. Філософська та художньо-літературна творчість Г.С. Сковороди у контексті проблем сучасного людського буття : *Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції* (м. Дрогобич, 2021). Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ імені Івана Франка. 2022. С. 42–44.

6. Мафтії А.-Л. В. Мистецтво кіно: реальність по-іншому чи реальніша реальність? (Первинна проблематизація). Четверті академічні читання пам'яті професора Г.І. Волинка: «Філософія, наука і освіта: в глобальному вимірі соціально-турбулентного світу»: *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Дрогобич, 24–25 травня, 2023). 2023. С. 84–86.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради:

1. Скотна Надія Володимирівна, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та політології імені професора Валерія Скотного.

2. Головей Вікторія Юріївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри культурології Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Зауваження, висловлені у відгуку опонента:

1. Як відомо, у першому розділі дисертації традиційно аналізуються методологія та історіографія дослідження, найчастіше для цього виділяються спеціальний підрозділи. Ми вже зазначали, що методологічний каркас розроблено авторкою на належному рівні. Але в дисертації відсутня розгорнута проблематизація і систематизація сучасних наукових публікацій з досліджуваної тематики. Це мало би бути не коротеньке перерахування загальновідомих естетичних концепцій, як це подано у вступі, але й критичний

аналіз сучасних напрацювань українських і зарубіжних науковців із виділенням основних проблемних вузлів, дискусійних питань, недостатньо досліджених аспектів.

2. Авторка фактично ототожнює поняття «антропологічно орієнтована естетика» і «філософія мистецтва», вживаючи їх як синоніми (наприклад, на с. 2, 23 та ін.). На нашу думку, ці поняття близькі, але не тотожні. Поняття «антропологічно орієнтована естетика» охоплює проблематику різноманітних аспектів чуттєвого вираження людського, які можуть бути і не пов'язані з мистецтвом – особливості емоційно-чуттєвого розвитку людини, тілесної виражальності, міжлюдських стосунків, естетичне сприйняття природи, «естетика мислення» (М. Мамардашвілі), естетика мовлення, не тільки художнього і філософського, але й наукового, повсякденного тощо.

3. У назві дисертації фігурує термін «культурологічна діагностика». Якщо це поняття заявлене в темі дослідження, його варто було би подати і в ключових словах, і в завданнях, а головне, осмислення мистецтва як культурологічної діагностики мало би отримати розгорнуту експлікацію в розділах дисертації та у висновках.

4. Характеризуючи актуальність дослідження у вступі роботи, авторка зазначає: «у секулярному світі мистецтво забезпечує доступ до трансцендентного виміру людського буття, розширюючи горизонти людського як такого, при цьому важливо бачити небезпеки такого розширення» (с. 13). Хотілося би детальнішого роз'яснення наведеної тези, особливо стосовно небезпек такого розширення.

5. Оскільки серед різновидів мистецтва дисертантка основну увагу приділяє кіно, вважаємо, що дослідженню бракує глибшого аналізу як сучасної філософії кіно, так і сучасного кінематографу. Адже попри чисельну перевагу видовищних касових фільмів, розрахованих на масову аудиторію, і сьогодні створюються фільми, які репрезентують глибокі філософські смисли, різноманітну екзистенційну проблематику. Наприклад, «Весна, літо, осінь, зима... і знову весна» (2003 р.), «Дерево життя» Теренса Маліка (2010 р.), французький фільм «Людина» («Human», 2015), «Меланхолія» Ларса фон Трієра (2011 р.) тощо. Серед сучасних українських фільмів – фільм «Плем'я» (реж. Мирослав Слабошпицький, 2014), «Атлантида» (2020, реж. Валентин Васянович), фільм Нарімана Алієва із назвою «Додому» (2019), який отримав стільки престижних міжнародних нагород та ін.

6. На нашу думку, певні фрагменти тексту дисертації частково випадають із загального контексту дослідження, наприклад, просторі розмірковування про смерть людини у філософії Сковороди (с. 40–41). І одразу в наступному абзаці – різкий, не зовсім обґрунтований логікою викладу

матеріалу перехід від філософських міркувань про смерть до проблематики сучасного мистецтва.

7. Висловимо також побажання уважніше ставитися до непрямого цитування. В дисертації багато непрямих цитат (зокрема довільних парафразів), наприклад, на с. 42–49 майже в кожному абзаці – т. зв. «сліпі цитати». Це не є порушенням, а тим більше не є плагіатом, бо скрізь подаються посилання, але академічна сумлінність передбачає в більшості випадків вказувати прізвища цитованих дослідників. Так, коректніше було би зазначити: «На думку української дослідниці Жанни Янко...» і далі подати парафраз, але без змін змісту цитованого джерела. При непрямому цитуванні подекуди існує небезпека не зовсім точної передачі змісту цитованого тексту. Наприклад, на с. 42 дисертантка подає парафраз із статті дослідника І. Бондаря: «Прикладом інтеграції філософії та мистецтва є вплив філософських течій Ж. Дерріда, Ж. Ліотара та Ж. Бодрійяра на мистецтво 60-70-х років ХХ століття, сформувавши явище постмодернізму... [104, с. 100]» (курсив мій – В. Г.). На с. 100 цитованого джерела читаємо: «Взаємопроникні змісти філософії постмодернізму, теорії мистецтва та практики зумовили їх неподільний зв'язок, причому філософія виявила тяжіння не до науки, а до мистецтва, внаслідок чого опинилася у стані індивідуалістичного хаосу концепцій, підходів, типів рефлексії, притаманних художній культурі кінця ХХ ст.» [Бондар І. С. Категорія «постмодернізм» у теорії та практиці мистецтва. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2015. № 1. С. 98–102, с. 100]. Тобто, в цитованому джерелі йдеться здебільшого не про вплив філософії на мистецтво, а про вплив мистецтва на філософію.

8. Також серед дрібних недоліків можна вказати на декілька повторів у тексті дисертації, це не дослівні збіги, але досить близькі за змістом фрагменти тексту. Зокрема, на с. 125 і с. 139 – дещо подібний матеріал про концепт аури В. Беньяміна. На с. 144–146 докладно переказується сюжет культового фільму жахів «Кабінет доктора Калігарі» (1920 р., реж. Р. Віне), а на с. 182 дисертантка знову пише про нього ніби вперше. На с. 127–129 і с. 180 знаходимо певною мірою подібні фрагменти критичного аналізу культуріндустрій Т. Адорно.

Ліпін Микола Вікторович, доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії, соціології та політології Державного торговельно-економічного університету.

Зауваження, висловлені у відгуку опонента:

1. У дисертаційній роботі декілька разів наголошується на сутнісному взаємозв'язку між естетикою і політикою (с. 26), згадуються практики

політичного акціонізму як «протесту, який здійснюється художніми засобами, проти певних політичних явищ» та наголошується на тому, що мистецтво підіймає «політичні питання і формує певну думку чи світогляд глядачів щодо тих чи інших політичних подій» (с. 42). В тексті згадується можливість розгляду соціально-політичного виміру так, «як це зроблено Х. Арендт і Ж. Ранс'єром», коли «мистецтво постає важливим фактором розвитку самої людини» (с. 91). Алеу дисертаційному дослідженні відсутній аналіз політики як простору «розподілу чуттєвого» у працях Ж. Ранс'єра. Відповідні праці відсутні навіть у списку використаних джерел. На нашу думку, здійснення аналізу взаємозв'язку мистецтва, естетики і політики могло б збагатити дисертаційне дослідження.

2. Розглядаючи «метамодернізм» як новий тип «світосприймання і мистецький напрям, який прийшов на зміну постмодернізму в ХХІ ст.» (с. 38), дисертантка стверджує, що основою культурної парадигми метамодернізму можна вважати «людиновимірність», яка є можливістю вільного діалогу та взаємодії між людьми. «Цілісність людини метамодернізму, – вважає А.-Л. Мафтії, – є гармонійним поєднанням фізичного та духовного, а також її активність в політичних та соціальних аспектах» (с. 39). Дане твердження виглядає необґрунтованим, особливо вважаючи, що у наступних частинах тексту дисертантка критично оцінює соціально-культурну ситуацію початку ХХІ ст.

3. У підрозділі 3.2 «Мистецтво кіно як діагностика культурної ситуації» розглядаються ідеї представників філософії кіно. При цьому відсутнім є аналіз праць таких визначних її представників як Ж. Делеза «Кіно», С. Жижека «Кіногід збоченця», А. Бадью «Ситуація кіно» та Ж. Ж. Ранс'єра «Емансипований глядач». На нашу думку, дисертаційна робота тільки б виграла якщо б, наприклад, звернулась до ідеї Ж. Делеза, якою він завершує свою книгу, зокрема про те, що завжди приходить час, коли питання «що таке кіно?» перетворюється на інше: «що таке філософія?». Крім того, більшість проаналізованих у підрозділі фільмів були створені не пізніше 70-х років минулого століття (саме 1983 р. П. Гріневей визначає як час «смерті кіно»). Проте, можливості адекватної діагностики соціальної ситуації без фільмів, що були створені за останні пів століття, виглядає сумнівно.

4. У підрозділі 2.1 «Проблематичність конститування людини у просторі культурних і соціальних регулятивів», розглядаючи шляхи виходу із пастки протиставлення суб'єктивізму та онтологізму, дисертантка стверджує, що саме завдяки «діяльнісному розумінню людини» можливе поєднання людини зі світом природи (с. 51). Теоретичне обґрунтування цього положення вона віднаходить у філософській спадщині представників «Київської

філософської школи». Але пізніше авторка стверджує, що «для мислителів Київського кола вихід за межі у першу чергу пов'язаний з комунікацією» (с. 55), а через декілька сторінок вона пише: «для проблематики нашого дослідження найбільш значущими є ті способи розгляду людського буття, які характерні для діалогічної парадигми (с. 60). Нам здається, що необхідно додатково обґрунтувати здійснений перехід від діяльнісного підходу до діалогічної парадигми. Особливо значимим подібне обґрунтування є, зважаючи на той момент, що дисертантка підкріплює звернення до діалогічної парадигми посиланнями на В. А. Малахова, який досить критично оцінював «діяльнісний підхід» у розумінні людського буття.

4. Полюга Вікторія Володимирівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Зауваження, висловлені у відгуку рецензента:

1. У роботі стверджується, що мистецтво «бачиться практикою культивування людського у людині». Але й існують, окрім мистецтва, й інші практики подібного культивування. Чи зверталися ви до їх осмислення?

2. Авторка стверджує, що коли мистецтво «стає людським органом сприймання», то саме таким чином можна зрозуміти тезу про «кінець мистецтва». Мені здається, що таке тлумачення є занадто сміливим, адже до прикладу, для екзистенціалізму мистецтво – це засіб розуміння і осмислення людського існування, яке постає як постійний процес вибору, свободи та боротьби з абсурдністю.

3. У висновках до роботи варто було б, на мою думку, зазначити перспективи подальшого дослідження.

4. Подекуди у змісті дисертаційної роботи зустрічаються технічні невідповідності оформлення матеріалу.

Однак, зазначені зауваження не знижують цінності положень, виокремлених здобувачкою і загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

5. Галушак Мар'яна Степанівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, політології та соціології імені професора Валерія Скотного Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Зауваження, висловлені у відгуку рецензента:

1. Дисертантка використовує антропологічно орієнтовану естетику як основу аналізу мистецтва. Хотілося б більш чіткішого розмежування ключових

категорій «антропологічно орієнтована естетика» та «антропологічна роль мистецтва». Чи можна більш конкретно уточнити, у чому полягає відмінність антропологічного підходу від інших філософських інтерпретацій мистецтва? Можливо, було б для загальної картини показати кореляцію цього підходу з іншими методами, наприклад, соціально-культурним або феноменологічним?

2. У роботі зазначено, що мистецтво є формою міжчасової комунікації. Чи може дисертантка конкретизувати, як ця комунікація працює у сучасному глобалізованому суспільстві, з огляду на те, що багато аспектів культури розвиваються і переосмислюються? Цікавить також яким чином «пасивність мас» розглядається в контексті культуріндустрії? Чи є альтернативні шляхи, через які мистецтво може сприяти розвитку критичного мислення попри вплив масової культури?

3. У дисертаційному дослідженні авторка пропонує використовувати класичні ідеї для вирішення сучасних проблем. Чи вважає дисертантка, що такий підхід може обмежити розуміння мистецтва як живого, змінного феномену? Чи можливе перенесення класичних понять на нові, інтермедійні чи мультимедійні мистецькі форми?

Результати відкритого голосування:

«За» — 5 членів ради
«Проти» — немає
«Урималися» — немає

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує **Мафтії Анні-Любові Валеріївні** ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 033 Філософія.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

Надія СКОТНА